

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK]
Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 3. 11. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 3. 11. 1997

„FYSIS“ a „LOGOS“ jako téma ve 20. století [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Už jsme si ukázali něco z historie slova *fysis* a *logos* u nejstarších řeckých filosofů. Ten hlavní důraz jsme našli u *Hérakleita*. A jak víte, říkal jsem od samého začátku, že se tím chceme zabývat ne historicky, ne proto, že chceme pronikat k těm starým Řekům, ale že chceme nějakým způsobem přezkoušet nosnost těch významů, spíše než ještě pojmů, poněvadž ještě vlastně jsme k tomu nepřišli, že to ještě ten pevný pojem není, jenom vidíme tu pojmotvornou tendenci.

Jestli bychom to mohli dodnes nějak – dodnes ne, do dnes, a dodnes nějak pořád ještě na to navazovat a nějak to oživit tak, aby to bylo slučitelné, kompatibilní s tím způsobem myšlení, jaký je dneska běžný. To neznamena jen se akomodovat, jen se přizpůsobit, ale prostě aby se to stalo, takříkajíc, jak se říká, opce, že ti mrazej. No tak, aby ta myšlenka, kterou z toho chceme nějak vydolovat, tak aby nevypadala tak naprosto barbarsky nebo zastarale nebo extremisticky nebo něco takového, takže by to nikdo nemusel brát vážně. Naopak vytěžit z toho něco, co by musel každý brát vážně. To je ta otázka, proč taky po mém soudu je třeba se zabývat těmi historickými kořeny. Ne abychom viděli, jak to bylo, nýbrž zjistit, jestli tam náhodou něco není, co je dodnes použitelné.

No a tak první věc – já už jsem to zmiňoval – první věc je si představit, jaká by byla disciplína, která by se tím zabývala. To jest například, a rozumí se filosofická disciplína, žádná přírodovědecká nebo jiná. Takže tou *fysis* by se vlastně měla zabývat filosofická fyzika. Nebo lépe, protože, a to bychom museli psát *fysika*, aby bylo jasné, že to není ta fyzika, která se učí na Matfyzu třeba. Nebo ještě lépe, aby se to odlišilo i zvukem, tak že bychom tomu říkali *fysiologie*. Taky by se dalo říkat *fyzilogie*, to je správný způsob, ale museli bychom vědět *fyzeologie* – to by možná bylo lepší než *fysiologie*, možná *fyzeologie* by byla vhodnější, protože jak víte, že od *fysis* je ten druhý pád je *fyzeós*. Tak *fyzeologie*, ne *fysiologie*, *fyzeologie*. Takže to by byla filosofická disciplína, která se zabývá tím, čemu je vlastní *fysis* a tím, co k tomu náleží, abychom si udrželi tu formu vymezení, jakou užil Aristotelés. Víte, že Aristotelés na začátku čtvrté knihy *Metafyziky* říká, že je taková věda – on ji nenazývá, teprve mnohem později byla nazvána *ontologií* – je taková věda, která se zabývá jsoucím jakožto jsoucím a co k tomu náleží. Čili tak bychom mohli říci, že je taková věda, které budeme říkat *fyzeologie*, která se zabývá *fysis* a tím, co k tomu náleží.

Podobně bychom, a je naprosto jasné, že to nemá s tou fyzikou dnešní co dělat, ale ono to nemá tak moc co dělat ani s tou fyzikou, jak ji chápal Aristotelés. My jsme si připomněli, že Aristotelés fyziku považuje za jednu z – doufám, že jsem tady říkal, já to opakuju vždycky znovu, také to vždycky zkouším a nikdo to neví – že Aristotelés rozlišoval vědy na teoretické a praktické, ty teoretické jsou tři dohromady, jim říká Aristotelés první filosofie, *proté filosofía*, a tyto tři disciplíny jsou fyzika, matematika a teologie. To je poprvé, kdy teologie je filosofickou disciplínou. U Platóna tomu tak ještě není, tam je jenom jedna zmínka v *Politeii*, z které se dá řekněme rekonstruovat, že podle Platóna *theologoi* jsou jacísi státní dozorcí, státní cenzoři, kteří dohlíží na tvorbu básníků, kteří vymýšlejí mýty, aby vymýšleli správné mýty a nevykládali nesprávné, a na druhé straně, kteří dohlíží také na dědy a báby, kteří vykládají ty mýty dětem, aby vykládali ty správné a nevykládali ty nesprávné. Tak tohle je funkce *theologoi*. Tam je jenom teologie v množném čísle. Toho se dá z tohohle rekonstruovat, to je jenom jediné místo. Jsou spory o tom momentálně třeba moje s Havlíčkem. Havlíček je přesvědčen – to je člověk, který se zabývá už řadu let Platónem a píše o tom práci – tak je přesvědčen, že ti *theologoi* by byli, že to nejsou žádní zvláštní lidi, že to jsou prostě strážci. Po mém soudu to čte špatně a já to čtu tak, že to vůbec strážci nejsou, že naopak jsou takoví jako druhořadí filosofové. Každý filosof je strážce, filosof je ten, co vládne, a tyhle jsou ty, co dohlíží. Jsou přímo v pověření těch vládců. Jak by pouhý strážce mohl rozpoznávat, který mýtus je dobrý a který není? Ten strážce na to není kvalifikovaný.

Takže u Aristotela poprvé teologie je filosofická disciplína a je to disciplína, která se zabývá tím, co je jedno a to se nehýbe. Na rozdíl od fyziky, která se zabývá tím, co je mnohé a co se hýbe, a od matematiky, která se zabývá tím, co je mnohé, ale nehýbe se. Takhle je to rozlišené. Takže vlastně fyzika u

Aristotela vlastně se nezabývá tím, čím my se chceme zabývat. Musíme jít až k Hérakleitovi, abychom tam našli oporu pro to, že fyzika se týká jenom toho, co vzniká zrodem a co zaniká smrtí, a ne jenom co se hýbe a je mnohé. Ano, co se hýbe a je mnohé, jenomže to jsou taky šutry, písek na břehu mořském, ten se taky hýbe, nebo na poušti, když fouká vítr, to se taky hýbe a je taky mnohé, ale to není záležitost fyziky, protože duna nebo písečná bouře a tak dále nemá žádnou *fysis*. To už by možná Řekové neuznali, ale my to víme lépe než Řekové, že nemají žádnou *fysis*. Nějaká písečná bouře začíná a končí, ale nezačíná zrodem a nekončí smrtí. O to jde, že my bychom se zabývali jenom touthle záležitostí. A to znamená, že musíme učinit předmětem – v uvozovkách předmětem, otázka je, jestli to je předmět – tématem svého zkoumání život.

My jsme si ukazovali už, pokud jde o život, kolik věcí není vyjasněno. Dodnes my vlastně nevíme, co to je život. Zejména biologové to nevědí. Ti to vědí méně než filosofové. Ale ani filosofové o tom moc nevědí. Prostě my dovedeme rozpoznat tam, kde to je v takových zřetelných podobách, dovedeme rozpoznat živé od neživého, ale na těch hranicích nevíme.

A teď tam jsou jisté nejasnosti, že jsou filosofové, kteří z filosofických důvodů chtějí tu říši živého jaksi roztáhnout směrem k neživému. Tedy, jsou filosofové, kteří z filosofických důvodů – ne proto, že by měli nějaký blbej nápad, ale z filosofických důvodů – mají za to, že je potřeba ji nějak rozšířit. Někteří to rozšíří až na ty nejnížší úrovně, takže se jim pak říká panvitalisté. A dokonce někteří drží ještě pořád tu aristotelskou koncepci, že to, co je živé, má duši. Že v tomto smyslu chtějí i duševnost, oduševnělost protáhnout až na ty nejnížší úrovně, a pak se jim říká panpsychisté.

Panvitalismus a panpsychismus se třeba vyčítal Teilhardu de Chardin. Pro Teilharda de Chardin byly jednotky přírodní – říká jim přírodní jednotky nebo přirozené jednotky, *unités naturelles* – ty začínaly někde atomem přinejmenším. On neříkal, že nemůže být ještě něco před tím, ale pak chtěl jenom ukázat, že i ty atomy jsou přirozené jednotky. A přirozené jednotky jsou charakterizovány tím, že mají nitro. Když nemají nitro, tak to mohou být uspořádané agregáty, ale nejsou to přirozené jednotky.

Je to trochu nejasné. Je nejasné, proč třeba nemůže být krystal přirozenou jednotkou, ale zjevně Teilhard krystal nepovažuje za přirozenou jednotku, i když je to nepochybně uspořádaná nějaká soustava.

Tak to je první věc, že je to nejasné směrem dolů. Ale dokonce i pro biology je nejasné – víte, že třeba do mikrobiologie se zahrnuje zvláštní obor virologie. Virologie je částí mikrobiologie, zároveň ale viry nejsou mikroby. Mikroby mají i ty nejjednodušší, dokonce i ty předjaderné nebo protojaderné, jak se jim říká, mají buňku. Té buňce ještě chybí jádro, ale už je to buňka a ta buňka se chová jako celek.

Naproti tomu viry jsou pouhé velké molekuly, makromolekuly. Nejdřív se to naprosto jasně prokázalo u některých malých virů. Já si pamatuju ještě za války, že jeden středoškolský profesor brněnský napsal článek do takového populárně-vědeckého časopisu – *Věda a život* se to jmenovalo – a ukazoval, že izoloval látku z kopřiv, která způsobuje tu jednu z těch látek, která způsobuje ty puchýře, které vám naskočí, když se dotýkáte kopřiv pravých. A naočkoval tuto látku kvasinkám a ukázalo se, že tato látka má schopnost v jednotlivých molekulách proniknout do těla, do buňky kvasinek a tam udělat převrat, takříkajíc palácový převrat. To jest donutí tu buňku, aby přestala dělat, co dělá, přestala se množit a aby dělala jenom další a další molekuly této látky. Čili chová se to jako virus, ačkoliv to virus není. Od té doby jsem o tom nic neslyšel, takže nevím, jestli se to potvrdilo, nebo jestli to byl nějaký omyl. Na mě to udělalo tehdy určitěj dojem a měl jsem od té doby chuť to někdy napodobit, ale ty potíže technické byly příliš velké.

Jenom se pamatuju, že ten profesor Šula tam tohleto napsal a skutečně tam také řekl, že se to chová jako virus. Virus skutečně se chová tak. Je to molekula. Dokonce ty nejmenší viry jsou schopny vytvářet krystaly a jsou také schopny projít těmi nejjemnějšími filtry. Takže proto se jim říkalo zpočátku filtrovatelné viry. Je možnost z nich udělat krystal, a přitom teda, když se dostanou do blízkosti, do kontaktu s určitým druhem buněk, tak jsou schopny proniknout do té buňky a tam udělat ten palácový převrat. Takže buňka pak nedělá nic jiného až do svého konce, do svého hořkého konce, prostě ze všech sil produkuje ten virus a pak se rozpadne. Když je plná toho viru, tak se rozpadne, ten virus se rozptýlí,

buňka tím zemře a jednotlivé ty molekuly zas pronikají do dalších buněk.

Takže kdyby organismy neměly schopnost rezistence, to jest kdyby třeba například naše tělo nemělo schopnost pomocí bílých krvinek napadat ty viry a likvidovat je, tak by taková virová infekce byla fatální nebo letální, jak se říká v biologii.

A teď tahleto disciplína, která se zabývá jenom těmi viry – a ty viry vlastně nemají buňku. Ty potřebují nějakou jinou buňku, která by je množila. Ony samy nejsou schopny se množit. Ony samy jsou jenom to, co jsou, a jsou schopny napadat ty buňky. Ale to je všechno, co umí. Nicméně tato věda, tento obor vědecký, totiž virologie, je zařazen do mikrobiologie. Ačkoliv to nejsou mikrobi. Mikrobiologie je – no to samozřejmě, mikrob, co to je? Mikrobiologie, malinká biologie, biologie těch malinkých, mikrobiologie. No a ty viry jsou malinké. To by každý uznal, ale jsou živé? Patří to vůbec do biologie? Nepatří to mezi jedy třeba, zvláštní druhy jedů? Jedy nepatří do biologie. Nebo jenom prostředkovně tím, jak to působí, ale prostě jedy samy nejsou živé.

Takže vidíme, že i na konci 20. století ta přesnost, s jakou myslíme živost, oživenost, s jakou jsme schopni vymezit, co to je život, co to je živé, je velmi omezená. Že nám poměrně jde rozeznat třeba zajíce od pštrosa, ale už hůř nám to jde tam, kde je ta hranice. Je to prostě nejasné. Navíc se neví, co ty viry jsou. Ti, co říkají, že viry patří do biologie, tak říkají, že to jsou redukované buňky. Jsou to buňky, jejichž jádro ztratilo tu protoplazmu i buněčnou blánu kolem.

Čili tady vidíme, je určitá nejasnost. Nejasnost, co to je život. A teď ty pokusy vymezit, co to je živé, jsou různé. Například schopnost rozmnožovat se. No jo, ale schopnost aktivního rozmnožování, anebo schopnost být rozmnožován? Schopnost být rozmnožován má nábytek. Nábytek se vyrábí. Takže to je otázka. Pasivní nám nestačí. Aktivní – čím se projevuje aktivita? Být rozmnožován, nebo umět se rozmnožovat? No proč ne, když někdo jde na burzu a má nějaké lepší informace nebo dobrý čich a tak dál a vrazí tam nějaké peníze a dostane pětkrát tolik zpátky? Teď se mu to musí vždycky povést, jak to teď naši politici vědí... tak prostě, je toto život? Když vlastně je to závislé na tom, jak reagují ti druzí. A ti reagují blbě, takže prostě vás nechají vytunelovat něco. Je toto život? Anebo život je, když to musíte vyrábět sami, vytvářet sami? A nechat ze sebe dělat milionáře tím, že ti druzí jsou blbí, anebo tedy být chytrý tak, že to umíte pomalu, ale svýma rukama?

Takže tady vidíme, že jsme na půdě, která je otevřená. A tedy, jestliže tady existuje jakási tradice, která mluví o zrodu a smrti, a ne o životě, o zrodu a smrti, tak život tam není v definici. Tak je to jiný pokus než třeba to rozmnožování. Tady definujeme ten život tím, že začíná a končí. A začíná zrodem a končí smrtí. A zase jsme – už jsme si říkali minule – že pro to máme oporu v jednom z Hérakleitových zlomků, kde *fysis* a *thanatos* patří k sobě. *Fysis* je záležitostí zrodu a růstu, *thanatos* ukončení tohoto růstu a smrti.

Ukázalo by se, že tedy ta filosofická *fyzilogie* by měla své opodstatnění. Poněvadž ona opravdu by měla čím se zabývat, čím se nezabývá zatím žádná věda. A nejenom že se nezabývá, ale nemůže zabývat.

Prostě biologové, zoologové, botanikové odmítají otázku, co to je život. Stejně tak jako fyzikové odmítají otázku, co to je prostor, co to je čas a podobně. I když s tím pracují. Nemohou bez toho být. Ale prostě pro ně to je filosofická otázka, a to znamená, to nepatří do vědy. Do jisté míry mají pravdu, spíše je to tak, že je to filosofická otázka a věda tedy v tom nemá co by řekla. To je spíš obráceně.

Tady malinká historka. Já už dlouhá léta mám potíže s páteří a v šedesátých letech jsem chodil na léčení k tehdy ještě docentovi Lewitovi. Teď, jak jsem se dověděl, je mu dost přes 80 a ještě pořád někde učí ty své metody a přitom ještě léčí. A když jsem byl koncem šedesátých let – měl jsem ty potíže zase nějaké větší, a to už jsem byl v Akademii věd, ve Filosofickém ústavu – tak jsem tam zase přišel a on se ptal: „Co vy teď děláte? Co vy teď děláte?“ To bylo v sedmdesátém roce. Já jsem říkal: „No, jsem ve Filosofickém ústavu.“ „A co tam děláte? Jako co tam jste?“ „No, jako vědecký pracovník.“ Tak se opřel: „Snad filosofický pracovník?“ Já povídám: „Máte pravdu, pane docente, filosofie není pouhá věda.“ To byl ten rozdíl pohledů. Pro něj filosofie vlastně něco víc než pouhý vědecký... Já to uznávám, ale je to spíš obráceně. Je to pouhá věda, žádná pouhá filosofie.

Tedy my si tady teď uděláme jakousi takovou perspektivu, že by bylo záhodno vytvořit – poněvadž by to

asi nikdo neudělal – bylo by záhodno vytvořit zvláštní filosofickou disciplínu, které budeme říkat *fyziká* nebo *fyzilogie*. To mi příliš připomíná fazole, ale ne... Jestliže Aristotelés prostě definoval to, co později bylo nazváno ontologií, tak my si můžeme takto definovat tuto disciplínu.

A teď to můžeme postavit proti té aristotelské koncepci. Poněvadž ta aristotelská koncepce je vlastně založená na redukci a redukce je spolehlivě jaksi takovým dokladem zvědečtění problematiky. Každá věda redukuje. Především tím, že si vědy mezi sebou rozdělily univerzum, jak říkal Patočka, tak už nejsou nikdy ani ve spolupráci schopny z toho znova univerzum udělat. Každá si vzala kousek, každá věda. To znamená, odmyslela si to, čím se sama nezabývá. Toto odmyšlení, tomu se říká *abstraho*. Abstrahuje. To je každá věda, kolik jich máme, je abstraktní. Poněvadž se nezabývá skutečností, ať už skutečností světa vcelku, nebo skutečností konkrétních celků, nýbrž vždycky jenom nějakým aspektem a od celku abstrahuje. To dělá ze zásadních — ne proto, že to je nějaká blbá tradice — ze zásadních principiálních důvodů. Protože ta věda se může stát vědou jedině, když vymezí hranice své kompetence a pak samozřejmě zakáže každé jiné vědě, aby jí do toho kecala.

Jinými slovy tato tendence k tomu, aby vědy se stále dále diferencovaly na užší a užší obory, o které se už nějaký čas hovoří jako o velmi problematické tendenci, je vlastní vědě. Každá věda směřuje k tomu, aby o stále menší části světa toho věděla víc a víc. Tímto způsobem si tedy odborné vědy neboli speciální vědy mezi sebou rozdělily to, čemu se říkalo původně *kosmos*, celý svět, nebo latinsky *universum*.

A Patočka říkal, že ty vědy, které si takto rozdělily *universum*, tak nikdy nejsou a nebudou schopny z toho znova to *universum* poskládat. Nýbrž to, co jsou schopny poskládat dohromady, je *pluriversum*, a ne *universum*. V tomto smyslu také můžeme pozorovat vývoj univerzit. Universita původně, to slovo *universitas* se vlastně vztahovalo na učitele a žáky. A šlo o to, že tady pospolu žili, mysleli, pracovali učitelé a žáci. Obecenství, společenství. To byla *universitas magistrorum et scholarium*, popřípadě *studiosorum*.

Ale později to slovo *universitas* bylo vztaženo na obory. To znamená, od samého začátku tady byla nejenom tendence dát učitele, mistry a žáky, učedníky dohromady — protože školy ještě nebyly — dát je dohromady, aby se ti mladí učili od těch starých, nýbrž tady byla také zjevně snaha, která vedla později k tomu přenesení termínu *universitas* právě na ty obory. Byla tady snaha udržet jakousi celkovost vzdělání, celkovost lidského vědění.

Tedy těch oborů nebylo ještě tolik, do filosofie patřily všechny přírodní vědy, protože ty se teprve začínaly vyklubávat. A první univerzity vlastně byly jakýmsi sjednocením čtyř oborů. Tři skutečně speciálních, to byla teologie — nejvyšší — [nesrozumitelné], jurisprudence a medicína. A vstupní branou pro všechny tyto tři speciální vědy byla filosofie, která představovala jakési obecné vzdělání.

Byla to filosofie, která měla zajišťovat ten společný základ, a byla to teologie, která měla dovršovat jednotu všech disciplín. To samozřejmě dlouho nemohlo trvat a docházelo později jednak k tomu, že se emancipovaly ty vědy, především od té vrcholné vědy, od teologie, později i od té základní vědy, té filosofie. I z té filosofie se postupně odtrhávaly vědy, které nechtěly zůstat v rámci filosofie. Takže to byly zejména přírodní vědy, ale potom to byly i další společenské, duchovní, politické a tak dále.

Takže toto je v pozadí a teď jde o to tázat se, proč se Patočka domnívá, že ani ve spolupráci těch věd není možno vytvořit obraz světa. Zase je to problematický termín. Heidegger má o tom zvláštní studii, a nejenom on, i řada jeho žáků. Myšlenka názoru na svět, vidění světa, *Weltbild*, obraz světa, světový názor, je nesmyslná kvadratura kruhu, protože svět nemůžeme nahlédnout. O světě nemůžeme mít názor, protože svět není vidět.

Svět není vidět, není slyšet. To, co můžete vidět, jsou jednotlivé věci, ale nemůžete vidět svět. Svět můžete mínit, ale nemůžete ho vnímat. V tomto smyslu názor a svět nemohou patřit k sobě. Světový názor je paprblém, papojem a je třeba se mu vyhýbat.

No, ale jestliže tedy podle Patočky nemohou vědy nejenom z těchto důvodů vytvořit nějaký obraz světa, nýbrž nikdy nám ten svět nemohou popsat, vylíčit, interpretovat vcelku, tak se musíme ptát, proč ne. Tohle Patočka neřekl nikde, pokud vím, proč ne, to byla teze. Po mém soudu je potřeba domyslet, proč

ne.

Především, představte si, že by tady před nás nějaká panímáma přinesla velikánský koláč, švestkový, a my bychom si každý z něj vzali tlapu. Kdyby té panímámy nebylo a kdyby nebylo naší schopnosti se domluvit a kontrolovat ty druhé, tak jak bychom poznali, že koláč už byl rozdělen, nebo že tam ještě zbývá? To je ta otázka. Abychom tohle poznali, musíme vědět, co je koláč. Protože tam sice něco může být, ale ono to třeba vůbec nepatřilo k tomu koláči, nebo naopak tam něco chybí, co tam patřilo, ale nikdo si toho nevšiml, poněvadž každý už svůj kousek vzal.

U toho koláče nás může mýlit, že to můžeme všichni kontrolovat. Jenomže u světa tomu tak není. Jestliže si vědy rozdělily svět, rozdělily si *universum* a každá věda si vymezila svůj aspekt, své teritorium, tak jak se pozná, že už svět je celý pokryt? Že už žádná další věda nemůže existovat? Vždyť přece víme, že vědy vznikaly stále nové a nové. Kvantová fyzika. Kdo mohl vědět, že něco takového jako kvanta, když se dělilo ještě na začátku novověku, když se dělilo *universum*, tak že si to rozebrala fyzika, chemie, biologie a potom společenské vědy. Kdo mohl vědět něco o kvantové fyzice? Nebo kdo mohl vědět, že bude zvláštní věda o černých dírách, která bude založena částečně také na kvantové fyzice? Schwarzschildův průměr a tyhle věci s tím.

Takže je evidentní, že ty vědy vůbec nemají nikdy záruku, že to *universum* už si rozebraly. Protože tady není žádná věda, která by byla schopna se vztáhnout k tomu *universu* jako celku. Každá věda si vybírá něco a není žádná vědecká kontrola, že nic nespadlo pod stůl nebo na nic se nezapomnělo.

To je úkol *filosofie*, která nikdy nesmí celek ztratit ze svého zájmu.

Takže tady vidíme, to je jeden z možných důvodů, proč Patočka snad měl za to, že ty vědy nikdy dohromady nedají *universum*, nýbrž *pluriversum*. Že je tam ještě něco dalšího. Že totiž žádná věda není schopna se vztáhnout k žádnému celku. Nejen celku světa, celku *universa*, ale ani k jednotlivému celku. Všimněte si, že vlastně jedním z takových nejvýznamnějších takřkajících předmětů (v uvozovkách a v závorce vykřičník, otazník, vykřičník), jako je člověk, že není žádná jedna věda.

Máte somatickou antropologii, která studuje tvary lebky a anatomii a svalů a já nevím co všechno a rozlišuje, jak to je u různých lidských ras a jak to bylo kdysi, jak to je teď, a že teď lidi rostou, dřív byli menší a tak dále. Jenom se to týká těla, tělesných rozměrů a dalších vah a takových věcí.

Potom je psychologie, psychická antropologie, která se zabývá psychikou lidskou. Jedna tělem, tělesností, druhá psychikou. Jsou třeba kulturní antropologie. Antropologie, která se zabývá člověkem jenom, pokud vytváří jakési kulturní celky, které nějaký čas žijí, někdy vznikají, potom zanikají, mají na sebe navzájem nějaké vlivy a tak dále. Těch antropologií je celá řada.

To si samozřejmě každý uvědomí, že tolik antropologií, tak by bylo dobré, aby byla vytvořena jakási super-antropologie. A to samozřejmě první, co se udělá, se najde název. Říká se tomu integrální antropologie. A ta integrální antropologie tedy má shrnovat všechny ty nejvýznamnější vymoženosti všech jednotlivých antropologií.

Problém je ten, že všechny tyhle vědecké antropologie jsou nefilosofické. A ta integrální je filosofická? Jak má filosofická shrnovat vědecké? Nebo pokud je vědecká, tak jí tam chybí ta *filosofie*. Už v tomhleto je pak problém. Co je integrální antropologie? Je to filosofická antropologie, nebo je to vědecká antropologie, jedna z vědeckých antropologií? Nebo nějaká meta-vědecká antropologie?

Zkrátka ani o člověku vlastně nevíme tolik, abychom mohli vypracovat nebo aspoň konstituovat, ustavit nějakou základní vědu, která by se týkala člověka v celku. To žádná věda nedovede. Žádná ta antropologie to nedokáže. Každá antropologie se dívá jenom na něco. Takže ani toho člověka nedají ty antropologie dohromady. Ta integrální antropologie, to je pouhé zbožné přání nanejvýš, ale není to realita. Když se podíváte do knih, které předstírají, že jsou integrální antropologií, ukáže se, že to je jakási taková eklektická směs výsledků různých antropologií.

A co ten člověk? To by ta integrální antropologie měla vědět. Jak se chce zabývat člověkem, když neví, co je člověk? To je ta stará představa, původně geometrická. Když chcete zkoumat, jaké vlastnosti má trojúhelník, tak nejdřív musíte vědět, co je trojúhelník. Když nevíte, co je trojúhelník, jak máte zkoumat ty

vlastností? Vy nevíte, čím vlastnosti pak zkoumat.

Takže aby vůbec nějaká antropologie byla možná, je potřeba vědět, co je člověk. Což je otázka, zda všechny lidské rasy například budeme považovat za lidské. Jsou rasisté, kteří jsou přesvědčeni, že černoši jsou jenom nějaké nejpokročilejší opice. Samozřejmě, že už to my dnes neuznáváme. No jo, ale na čem to záleží? To je jakýsi morální nárok, který je na nás kladen. Ale jak je to vědecky? Anebo naopak: proč třeba šimpanzové, kteří jsou nejbližší lidskému rodu, nejsou takovou opožděnou linií lidského rodu? Jaký je mezi nimi vlastně rozdíl? Jaký je rozdíl mezi šimpanzem a nějakými těmi zbytky těch přírodních národů, které ještě nevytvářejí kultury pořádné, nemají jen takové kmenové souvislosti a tak dále.

I tohleto všechno patří k tomu, že vědy jsou abstraktní. Zásadně vědy jsou abstraktní. Abstrahují od skutečnosti jak v celku skutečnosti, tak jednotlivých skutečností jako celku. Abstrahují jenom některé aspekty, zabývají se jenom některými stránkami, některými částmi, složkami skutečnosti. Ale není tady žádná věda, která by byla schopna kontrolovat, zda si ty vědy rozebraly ten celek úplně, nebo zda něco zbylo. To je velká šance pro *filosofii*, protože tím pádem je tady otevřená cesta pro všelijaké pavědy, které ukazují, že se zabývají právě tím, na co ty vědy zapomněly.

A teď jak to zajistit? Tak vidíte tady tu problematiku naprosto jasně. To znamená, že filosofická fyzika má své oprávnění. Filosofická fyzika má své... v tuhle chvíli nezmeškejme a teď se podívejme, jak to vypadá s logikou.

Tak analogicky filosofická logika by byla stejně tak jako filosofická fyzika. Fysiologie by byla filosofickou disciplínou, která se zabývá *fysis*. Tak podobně filosofická logika, eventuálně jako jsme tam vytvořili tu fysiologii, abychom mohli vytvořit filosofickou logologii, by se mohla zabývat, byla by to ta disciplína, která by se zabývala *logem*. To jsme si ukázali, co v tom ten *logos* by v tom případě byl – to, co sjednocuje. Ta fyzika by předpokládala ten celek. Nyní ta filosofická logika se zabývá tím, co vlastně celek dělá celkem. To ta fyzika vám nemůže říct, protože fyzika předpokládá ten celek a zabývá se celkem. Ale co zajišťuje, aby celek byl celkem, to ta fyzika nemůže.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Už matematika, přičemž je to zase úplně matematika v jiném smyslu než ta naše, ale já bych chtěl jenom ukázat na to, že vlastně logika filosofická nikdy nebyla ustavena. To, čemu se říká u Aristotela logika, to jsou ty logické spisy, takzvaný *Organon*, je charakteristické, že se to jmenuje *Organon*. *Organon* je nástroj. Nástroj nepatří mezi vědy. Nástroj je to, čeho si vědy jako nástroje užívají. Podobně jako zedničení nemůžete zaměnit s fankou nebo se zednickou lžící, nýbrž lžíce je nástroj, který je vhodný pro zednické práce.

Zedničení je něco jiného, je to stavění zdí, popřípadě zedničení, to je stavění domů třeba. Ale stavění domů nespočívá v tom, že dáte dohromady fanku a lžici a trochu vody a nějaký cement a ještě několik lopat písku. Z toho ještě ten dům není. To jsou jenom buď materiál, nebo nástroje. V tomto smyslu Aristotelés chápal logiku, ty logické spisy jako nástroj. Samozřejmě Aristotelés ještě nevěděl, jak se vyvine ten vztah mezi filosofií a vědami. Aristotelés považoval všechny vědy za filosofické.

Nicméně logika se stala druhou disciplínou v dějinách evropských, která se nezrodila z filosofie. První disciplínou byla geometrie, která se zrodila jako dvojče s filosofií zároveň. Není odvozena z filosofie, ani filosofie není odvozena z logiky, jenom to byly dvě disciplíny, které na sebe měly pozoruhodný vliv a je ohromná věc, že se zrodily vlastně zároveň a že ten vliv na sebe mohly mít.

Čili geometrie je jediná disciplína, která se nevyčlenila z filosofie a logika nikdy filosofickou disciplínou nebyla a byla omylem později považována za vědu. Říkalo se formální věda, aby se to odlišilo, ale vlastně to nikdy formální věda nebyla. To není věda, je to nástroj. To spočívá v tom, že se pak nazývala formální. Dneska je logika vlastně něčím vedle matematiky, čili v tom smyslu je to jakási věda. Věda, která se netýká reality, takzvaného reálného světa, ale je aplikovatelná na reálný svět, podobně jako matematika, ale myšlení matematické a matematicko-logické nebo symbolicko-logické je svého druhu myšlení, které si může vymýšlet systémy a světy, které s tím naším nemají co dělat.

Čili je to založeno úplně jiným způsobem. To, co mínil původně Aristotelés, je tedy něco úplně jiného. To

skutečně věda není, ale je to plné filosofie. Proto také není totéž, co potom byla ta formální, ta takzvaná školská logika. Když čtete Aristotelovy logické spisy, tak zjistíte, že jsou plny filosofie. Je tam mnoho filosofických věcí. Teprve později byly tyhle filosofické věci interpretovány jako příklady pouze Aristotelovy a logika byla takříkajíc vyloučena, eventuálně destilována z toho korpusu toho aristotelského *Organonu* nebo orgána a stala se tou formální neboli školskou logikou a přešla v nejnovější době do matematické logiky nebo symbolické logiky s tím významným důsledkem, který sice je některými autory zproblematizován občas, ale v zásadě platí, že některé filosoficky komponované, filosoficky ustavené termíny jsou z té nové logiky vyřazeny.

Takže například naprostá většina takzvané moderní logiky neužívá termínu pojem. Místo toho je tam množina třeba. Pojem se neuznává, nýbrž to je označení množiny [nesrozumitelné]. A to minulých, současných i budoucích, aby se to dalo použít. Podobně se neužívá termínu soud, ale mluví se o predikaci, výpovědi, eventuálně větě. Jsou různí autoři, ale soud se prostě vypouští. Kdokoliv užije slova pojem nebo soud, tak je okamžitě obviněn z mentalismu. Psychologismus v logice byl překonán na počátku století, tak nyní tohle je vlastně ještě dál. Prostě a dobře, matematická logika chce mít ryzí předměty a odmítá jakékoli termíny, které se vztahují k myšlenkové aktivitě, což jsou právě pojmy nebo soudy, úsudky a podobně. Namísto toho místo úsudku tam máte sylogismus, jak se tomu říkalo, tak tam máte prostě určité formule platnosti.

Takže zase se ukazuje, že vlastně filosofická logika neexistuje. Filosofická logologie neexistuje. I sice ten termín existuje, mohl bych se zmínit i o tom, že v diskusi Materna užil takového dost podivného argumentu. Já jsem vytýkal, že mluví o filosofické logice a zároveň toho pojmenování užívá pro něco, co vůbec nemá s filosofií co dělat. A dokonce to sám říkal v podstatě. A on říkal: „A jak to, že neexistuje filosofická logika? V Americe existuje šest časopisů, který jsou pro filosofickou logiku!“

To je argument, který ani snad v hospodě by neprošel. Já vždycky uvádím takový krásný aforismus Kierkegaarda, v tom *Enten-Eller, Bud', anebo*. V tom prvním svazku, *Bud'*, je víc různých věcí a oba jsou to takové konvoluty, soubory různých textů. A mimo jiné je tam v tom prvním svazku v tom *Bud'* takováhle historka. Kierkegaard tam říká, že filosofii nebo, že mu filosofové připomínají takovou příhodu, že jde někdo po ulici a teď vidí támhle ceduli, ve výkladní skříni vidí ceduli „zde se mandluje prádlo“. Potěší se, vrátí se domů, vezme balík vypraného prádla a jde, aby mu ho zmandlovali. A on říká: „Ale pane, my nemandlujeme prádlo, my jenom prodáváme tu ceduli.“ O tom mluvil v té šestce.

A že mu takhle, tohle že mu připadají filosofové. A skutečně ten oponent, co udělal? On mně nabízel tu ceduli v tom vetešnictví a já měl být přesvědčený, že nějaké mandlování prádla, jenom proto, že ta cedule tam někde je, dokonce ve čtyřech časopisech, takže nějaké mandlování že se vykonává. To prostě nejde. To je argument opravdu od našeho předního logika k neuvěření. To taky svědčí o jeho logice, když takhle pracuje.

Tedy, co by znamenalo, kdybychom založili tu filosofickou logiku neboli filosofii logu? Znamenalo by to dotazovat se po tom, co vlastně umožňuje a zakládá, aby tento svět nebyl jenom jakousi tekoucí řekou, která nemá začátku ani konce a která nemá břehu, ale aby tam byly třeba jednotlivé molekuly vody, ale aby tam byly taky třeba larvy vážek a jiných potvor, aby tam byly ryby, žáby, čolci. Takováhle celky. Co to umožňuje? Proč to není jeden velký takový proces, ten oheň Hérakleitův, který se rozhořívá a zase uhasíná podle nutnosti? Co garantuje, že tu jsou takové jednotky? To je jeden z velkých problémů, jedna z velkých otázek ve filosofii, na kterou se dneska málokdo pamatuje, a když tak to jenom připomínají historikové. Totiž, co je zárukou, garantem, ale co vůbec je základem nebo strojem toho, že jsou jednotliviny? Odkud jsou jednotliviny? Kde se berou jednotliviny? Hledal se tedy – co se hledá, když se ptáme na to, odkud jsou jednotliviny – hledá se *principium individuationis*. Takhle se tomu říkalo na konci středověku a tento problém přešel také do novověku, takže ještě u karteziánů, například u Leibnitze ještě najdete, že se pokouší k tomu něco rozumného říct. Co to je *principium individuationis*.

Je zvláštní, že tato otázka zcela zapadla, byla zamluvena, jenom zanikla, byla zamluvena. Prostě nás to dneska už nepálí, ale je to vážná věc. My nevíme, co to je celek. A když si uvědomíte, že jsme měli tady

dvě vlny vitalismu a že dokonce jsme měli před válkou velkou vlnu holismu, že jsme měli dokonce velkého teoretika holismu u nás – vy to asi nevíte, velký biolog, už jsem o něm zmiňoval, výborně. No prosím, to se stává. Čili holisté nepřišli na to, kdo nebo co je odpovědné za to, že vůbec je něco jako celek, jako *holon*. Nedávno vyšel takový malý spisek Radima Palouše, prvního rektora po této změně poslední, *Holismus a totalismus*. Tam když si to přečtete, je tam mnoho zajímavého napovídáno, ale tento problém tam není ani načrtnut, ani dotčen.

Tedy to by patřilo do té otázky. My potřebujeme pojmenovat to, co je odpovědné za to, že jsou celky ve světě. Že jsou sjednoceniny, integrity. No a zase se nám tady nabízí navázat na tu myšlenku, kterou najdeme u Hérakleita, to slovo *logos*. Že tedy *logos* je to, co sjednocuje. My nevíme, co to je, ale téma je v tom. My víme, že něco musí být odpovědné za celkovost, tendenci k celkovosti. Ale tím je to dáno. Tím víme, co je to *probléma*, a ještě neznáme jeho vlastnosti. Ale je evidentní, že je namístě nějakou takovou disciplínu nebo obor filosofický ustavit a skutečně ho nějakým způsobem stavět, tedy nejenom postavit základy, ale stavět, aby to byla jakási stavba.

Teď otázka je, jaký vztah mezi tím logem a *fysis* budeme tady hledat. A já bych chtěl upozornit ještě na to, že když už jsme to vlastně udělali v návaznosti na Aristotela – a Aristotelés tam uvedl tři disciplíny – tak že v zájmu jakési tradice malé a v takovém navázání, že bychom přece jenom snad na toho Aristotela měli navázat, i když ne v tom, jak chápal fyziku a matematiku, že všechno to je jinak, tak aspoň že taky tam máme tři disciplíny. A já si tím připravím most k tomu příštímú výkladu, kdy budeme mluvit o ještě něčem jiném.

Filosofie podle nejstarší tradice je láskou k moudrosti. U Platóna máme dvě svědectví, kde říkal *filosofia* i *filaletheia* ve stejném významu. Je to prostě rovnocenné. Filosofie tedy je také láskou k pravdě. A to je zvláštní, že tam není nikde řečeno, že filosofie je vědou. To je až u Aristotela. U Aristotela je filosofie na jednom místě přímo vymezena, definována jako věda o pravdě, vědění o pravdě. To je velmi neplatónské, Platón by tohleto nepřipustil, respektive Sókratés by to nepřipustil, že? Sókratés si zakládal na tom, a Platón to náležitě zdůrazňuje, a nezdá se, že by s distancí k Sókratovi, Sókratés si velmi libuje v tom, že je ten, kdo ví, že neví. Tomu se říká to vědoucí nevědění. Nevědět, to není žádná zásluha. Každý blb je nevědomec. Ale vědět, že nevím, to už je určitá kultura, to už je určitá úroveň.

Poněvadž těch lidí, co nevědí, je moc. Dokonce Sókratés to říká tak, že vlastně nikdo z nás nic pořádného neví. A na to nemuseli přijít teprve postmodernisté. To je stará sokratovská linie. Nic pořádného. Ale my toho víme spoustu nepořádně. Přesněji řečeno: my víme o spoustě nepořádných věcí, že to není vědění. To je důsledek, který jde dál, než se to obvykle vykládá. Obvykle se to vykládá, že vlastně nic nejsme a že si člověk musí uvědomit, že jsme na tom všichni stejně. Někdo sice vypadá vědeckěji než ten druhý, ale vlastně nikdo nic pořádně neví a všechno je to takové fuk a tak dále. Takhle to není sokratovské. Tohle není sokratovské. Sókratés, kdyby tohle dělal celý život, tak by nebyl tím Sókratem, na kterého my dnes vzpomínáme.

Sókratés to myslí úplně jinak. Ten to myslí tak, že člověk si nikdy nemůže být dogmaticky pevně jist, že to, co ví, je skutečné vědění, a musí to vždy znovu přezkoumat. A to je to, co dělal Sókratés, že přezkoumává údajné vědění těch, s kterými se setkává – většinou se to týká politiků, ale ne vždy – přezkoumává jejich vědění a odhaluje, že oni si jenom myslí, že vědí, ale vlastně to nevědí. Vlastně tam odhaluje nevědění, ale odhaluje to neobyčejně důmyslně, přesně, precizně a vůbec ne tak, že by pochyboval o tom svém odhalování. Že by říkal: „Já nic pořádně nevím, já ani nevím, jestli vy jste blb.“ To nikdy Sókratés nedělá. Naopak, když o někom řekne, že je hlupák, tak to je festovní záležitost.

Čili to, že nikdo z nás nic pořádného neví, to znamená, pravdu nemá, tu samopravdu nemá v ruce. Ale že ve světle té pravdy odhalí podvodníky, na to můžete vzít jed. Čili to není relativismus. Sokratovství, sokratovské vědoucí nevědění není relativismus. To je neobyčejně vážně vzatá kritika, myšlenková kritika. A výsledkem té kritiky je, že nikdo z nás vlastně tu poslední pravdu nemá v kapse, nevládne jí. Není žádný odborník na pravdu. Teď já budu doporučovat, abychom tedy tu třetí disciplínu, která vlastně by odpovídala tomu, co u Aristotela je teologie, aby tato třetí disciplína se zabývala pravdou, že? Aby to byla

tedy *alethologie*.

Nikoliv teologie, dneska nám *theos* už nikde nic nedá, a pokud najdete ty, kdo na to něco dají, tak ty jsou nepoužitelní po mém soudu. To jsou ty, co už předem jsou nábožensky připravení a nábožensky nepružní. Ano, s těma je lépe nic nemít. Ty si prostě musí nabít hubu, aby prozíreli. Nic se s nimi nedá dělat. A je potřeba na tu dobu se připravit, ta přijde už brzo.

Čili mluvmе o *alethologii*. A teď je – vy to jistě znáte –, že pravda není předmětem, že v tomhle smyslu o pravdě není možná žádná pravdivá výpověď. Neexistuje žádná pravda o pravdě. Pravda je světlo, ve kterém se všechno objevuje tak, že ukazuje svou pravou tvář. Tu pravou tvář ukazuje v pravém světle. Ale to světlo žádnou tvář nemá. Vy se nemůžete dívat do světla, vy se musíte dívat na věci, které jsou ve světle.

V tomhle smyslu tedy by vlastně nebyla možná ani teologie v tom aristotelském smyslu, kdyby Aristotelés věděl, že Bůh není *jsoucno*, že kdyby věděl, že Bůh je nepředmětná skutečnost. To, že „je“, je v uvozovkách, protože nemůžeme jen z toho, že řekneme, že je nepředmětná skutečnost, říct, že je *jsoucno*. Prostě není to *jsoucno*. I v tomto smyslu tedy není pravda *jsoucno* a tedy nemůže být o ní žádná věda, ani filosofická věda.

Ale – a teď jdeme zpátky k *fysis* a *logos* – a *fysis* je *jsoucno* a *logos* je *jsoucno*. Jestliže je, tak proč nemůže být pravda *jsoucno*? A jestliže není, proč nemůžeme tu *alethologii* nechat? Poněvadž pak není rozdíl mezi *fysis*, *logos* a *aletheia*. To je všechno nepředmětná skutečnost.

No a tím se dostáváme tedy vlastně k tomu, že to je opravdu ta eventuální konstituce filosofické fyziologie a filosofické logologie, že je něčím tak naléhavým, jako je ta konstituce filosofické *alethologie*. Ale teď ouha, zatímco *fysis* a *logos* v tomto smyslu, jak my je vymezujeme, jsou něčím novým, o co se všeobecně zapomnělo, tak *aletheia* i *theos* jsou něčím, o čem už většina lidí má své jasno.

O tom, co je *fysis*, můžete lidem vykládat, protože oni uvidí, že je to úplně jiný, než si mysleli. O *logu* můžete taky vykládat a oni si sice nejdřív budou muset myslet, že vědí, že je to slovo, že? A potom zjistí, že to je něco jiného. I tohleto máte vykládat. O bohu nebo o pravdě, když zejména všichni [nesrozumitelné] přesně vědí, co je Bůh, a zejména až na Bělohradského a několik dalších všichni vědí, co to je pravda a z těchto důvodů tedy navrhuji, aby se nemluvílo ani o *aletheiologii*, ze stejných důvodů, jako se nemůže mluvit o filosofické teologii, filosofické teologii. Protože ta *aletheiologie* je také filosofická teologie. A že tam musíme dát něco jiného. A protože existuje – tím dneska skončím – protože existuje ta tradice hebrejská, kde pravda a víra spadají vjedno a jsou to jakoby dvě stránky, dva aspekty téhož, a je to uvažováno jako totéž, není to rozdělováno. Čili my bychom mohli místo té *aletheiologie* mluvit o *pisteologii*. Čistě jenom proto, aby se podtrhlo to, že nechceme zpředměťňovat *alétheiu*, nechceme zpředměťňovat pravdu jako nějaké *jsoucno*, protože když mluvíme o *piste*, tak *pistis* není *jsoucno*. *Pistis* je výkon.

No a teď podle toho bychom mohli také říct, že také to sjednocování *logu* je také výkon a *fysis*, to jest to rození a růst a úmrtí, je také výkon. Takže my vlastně se dostáváme teď tím, že jsme chtěli poněkud napodobit Aristotela, ovšem se všemi nezbytnými proměnami, se dostáváme do jakési velmi výhodné pozice, že se ukazuje, že tím, že jsme si takhle připravili půdu, tím jsme se vlastně obrnili, pokud v našich silách, proti možnému zpředměťňování jak *logu*, tak *fysis*, tak *alétheie*, respektive *piste*.

Takže najednou se nám ukazuje, že jednak má smysl mluvit o *fysis* a *logos* v novém smyslu, respektive staronovém, velmi starém, ale velmi novém dneska také smyslu, ale že to vlastně musíme ještě rozšířit o něco, co musíme ještě zkoumat, co to vlastně je. Tím hlavním tématem zůstává *fysis* a *logos*, nicméně musíme vědět, že to dějství bude souviset s touto *piste*.

Předběžně řečeno, protože končíme, předběžně řečeno: *logos* je jakýsi řád. My si vzpomínáme ještě na Herakleita, který nás upozorňuje, že ne jakýkoliv řád, že jenom nějaký řád ve smyslu uspořádání, že to je ještě pořád hromada, i když ne už náhodná, ale uspořádaná. Ale on se ptá, co dělá i z nejkrásnějšího *kosmu*, který je pořád ještě tou hromadou, co z něho dělá ten celek. A to můžeme také vyložit jinak, než jsem to zatím dělal. Jestliže tam je ten zlomek zlomků: „i nejkrásnější, krásně uspořádaný svět jako pouhá

hromada náhodně rozházených věcí“, tak ta krása se tomu nebere a ta uspořádanost se tomu nebere. Krása sama a uspořádanost sama ještě nezaručuje, že to není ta hromada. Bez *logu*, jak jsme si to vyložili, to tam v tom jednom zlomku takhle nenajdeme, musíme k jinému, ale jak jsme si to vyložili, že bez *logu* by i nejkrásnější *kallistos kosmos*, nejkrásněji uspořádaný svět, byl pouhou hromadou. To znamená, že i nejkrásnější, ne že by bez toho přestal být krásný. I ten nejkrásnější by byl pouhou hromadou. My to můžeme tedy interpretovat takhle, je otázka, jak dalece by se to dalo vynutit z toho řeckého originálu. Já vlastně tady teď pracuji s překladem Karla Svobody, víte, že ten Kratochvílův a Hozíkův překlad je jiný, a tam ovšem padá pod stůl mnoho jiných věcí ještě, proto si myslím, že to není dobrý překlad. Překlad, kterému spadne několik důležitých myšlenek pod stůl, je špatný překlad. Může říct, že to vyloží jinak, ale nemůže říct, že se to vykládá blbě a že vůbec nemá cenu to vykládat. To prostě pomíjí už to podstatné. To pak je naprosto nejasné, proč vůbec ten zlomek byl citován, proč přežil a proč dodnes je uváděn. A je to trochu směšné, když tito dva překladatelé uvedou až na konec jako ten nejzbytečnější zlomek, který tam je z toho Herakleita. Čili alternativu nedali, jenom to přeložili tak, že to nejdůležitější, co by to mohlo znamenat, tam prostě vypouští a náhrada tam není žádná.

Jiný hlas: Prosím?

Hejdánek: No, když něco přeložíte a nedává to smysl žádný, tak to není žádný překlad. Poněvadž překládáte ne slova, ale smysl. Když se ten smysl ztratí, tak to není žádný překlad. Ne blbej překlad, to není žádný překlad. Čili v tomto případě dávám přednost překladu, který dovoluje nějakou interpretaci. No tak skončíme a příště... Jo, mně to teď ale vypadlo, co chci vykládat. No prostě, musím si to vymyslet znova. Teď před chvílí jsem to chtěl ohlásit a už mi to vypadlo.